

Doktorantūras attīstības virzieni Eiropā un Latvijā: izaicinājumi un risinājumi doktorantu zinātnisko vadītāju kompetenču stiprināšanā

Dr.sc.administr. Inta Jaunzeme,
LU Doktorantūras skolas
direktore vietniece

LATVIJAS
UNIVERSITĀTE

DOKTORANTŪRAS
SKOLA

Avots: Times Higher Education tīmekļa vietne (<https://www.timeshighereducation.com/campus/ten-platinum-rules-phd-supervisors>)

Doktorantūra Eiropas izglītības un pētniecības telpā

European Higher Education Area (EHEA)

Eiropas augstākās izglītības telpa, kas integrē studijas un pētniecību, veicina jauno zinātnieku attīstību un zināšanu radīšanu.

European Research Area (ERA)

Eiropas pētniecības telpa, kas apvieno pētniecības resursus un veicina inovācijas, veidojot vienotu zinātnisko telpu.

**Standarti un vadlīnijas kvalitātes
nodrošināšanai Eiropas augstākās izglītības
telpā (ESG) (2015)**

Zalcburgas rekomendācijas

Pamatnostādnes doktorantūras izglītības attīstībai (2005, 2010)

Zalcburgas rekomendācijas I (2005): doktorantūras attīstības virzieni

Pētniecība kā galvenais komponents

Doktorantūras pamatā ir zināšanu paplašināšana, veicot oriģinālu pētniecību, atbilstot gan akadēmiskajām, gan darba tirgus vajadzībām.

Daudzveidības nozīme

Kopīgas doktora studiju programmas un dažādu modeļu izmantošana, kuru pamatā ir kvalitāte un pamatota prakse.

Vadīšanas un izvērtēšanas kārtība

Normatīvais ietvars iekļauj sadalītu atbildību starp doktorantu, vadītājiem un institūciju, nodrošinot pārredzamību un godīgumu.

Inovatīvu struktūru veicināšana

Risinājumi starpdisciplināru mācību un caurviju prasmju attīstības izaicinājumiem (Doktorantūras skolas un sadarbības partneri)

Iekļaušana institūciju stratēģijās

Universitātēm ir jāuzņemas atbildība par doktorantūras programmu izstrādi, atbilstoši jauniem izaicinājumiem un profesionālās karjeras attīstībai.

Doktoranti kā jaunie pētnieki

Doktoranti ir jāatzīst par profesionāļiem ar atbilstošām tiesībām, kuri sniedz būtisku ieguldījumu jaunu zināšanu radīšanā.

Pietiekama pētnieku skaita nodrošināšana

Programmām jātiecas sasniegt pietiekamu pētnieku skaitu, izmantojot inovatīvu praksi un sadarbību starp universitātēm dažādos kontekstos.

Mobilitātes palielināšana

Ģeogrāfiska, starpdisciplināra, starpnozaru un starptautiska mobilitāte

📄 **Ilgums:** Trīs līdz četri gadi pilna laika studijās ar atbilstošu finansējumu kvalitatīvu programmu attīstībai un veiksmīgai doktorantu studiju pabeigšanai.

€ **Atbilstoša finansējuma nodrošināšana:** kvalitātes nodrošināšanai nepieciešams atbilstošs un ilgtspējīgs finansējums.

Zalcburgas II rekomendācijas: Eiropas doktorantūras nākotne (2010)

01

Pētniecība kā prioritāte

Doktora studiju pamatā ir pētniecība. Doktorantūra atrodas starp Eiropas Augstākās izglītības telpu un Eiropas Pētniecības telpu, kur intelektuālā brīvība un oriģināls pētījums ir neaizstājami.

04

Kvalitātes nodrošināšana

Kvalitātes mēraukla ir pētniecības procesa un rezultāta kvalitāte. Universitātēm ir jāizstrādā vadlīnijas un kritērijus, kas palīdz novērtēt doktoranta promocijas darba izstrādes progresu.

07

Finansējuma ilgtspēja

Doktorantūra prasa stabilu un ilgtermiņa finansējumu.

02

Institucionālā autonomija

Universitātēm ir vajadzīga autonomija, lai veidotu savas stratēģijas, izvēlētos prioritātes un noteiktu uzņemšanas kritērijus, radot izcilību veicinošu vidi.

05

Caurviju prasmes

Doktoranti apgūst prasmes ārpus akadēmiskā “burbuļa”: projektu vadība, finansējuma piesaiste, zinātnes komunikācija, ētika un intelektuālā īpašuma pārvaldība.

03

Doktorantūras skolu loma

Doktorantūras skolas vai strukturētas programmas nodrošina starpdisciplināru vidi, skaidru administratīvo struktūru un atbalstu pētnieku karjeras attīstībai.

06

Vadīšana un atbalsts

Vadīšana ir kolektīva atbildība - no viena docētāja modeļa uz komandas darbu. Vadītājiem pašiem ir jāpilnveidojas un jāpiedalās profesionālajā pilnveidē.

Doktorantūra mūsdienu pārmaiņu kontekstā

Doktorantūra kā zinātniskās kapacitātes, inovāciju un akadēmiskās pētniecības pamats;

Vadītājs kā kvalitātes virzītājspēks: progresa uzraudzība un atbalsts, sadarbība ar doktorantu zinātnisko publikāciju gatavošanā, publicēšanā, starptautiskā tīklošanās, ētika, karjeras attīstība;

Pārmaiņu konteksts: finansēšanas modeļi, starptautiskā sadarbība, atvērtā zinātne, mākslīgais intelekts, industrijas iesaiste.

Tendences un labās prakses standarti

1. Strukturēta doktorantūra un doktorantūras skolas	2. Kvalitāte, atbildība un caurskatāmība vadībā	3. Pētnieciskā integritāte un atvērtā zinātne	4. Doktorantu karjeras attīstība un caurviju prasmes	5. Labbūtība, iekļaujoša un droša akadēmiskā vide
Strukturēta pētniecības prasmju pilnveide (ne tikai “individuāls ceļš”)	Vadības kvalitātes kritēriji, vadītāju slodžu balanss, mentoringa kultūra	Datu pārvaldība, publikāciju ētika, akadēmiskais godīgums	Uzsvars uz karjeras ceļiem ārpus akadēmiskās vides (industrija/valsts sektors/NVO)	Mentālās veselības atbalsts, konfliktu risināšana
Skaidri programmu rezultāti, atbalsta mehānismi, progresu uzraudzība; starpdisciplināritāte un kopīgās programmas / kolektīvā vadīšana	Skatījums uz vadību kā profesionālu kompetenci, ne tikai akadēmisku statusu	Atvērtā piekļuve, pētniecības datu atvēršana (kur iespējams), atbildīga autorība	Prasmju portfelis: projektu vadība, zinātniskā komunikācija, pedagoģija, uzņēmējspēja	Vienlīdzība, starptautisko doktorantu integrācija

Pārmaiņas Latvijā: normatīvās sistēmas transformācija

Augstskolu likuma grozījumi/Jauns doktorantūras modelis

Sākot ar 2027.gada 1.janvāri pilnībā ieviesti jauni doktorantūras organizēšanas principi (finansēšana, nepārtraukts process līdz grāda iegūšanai, doktorantu nodarbinātība, prasības promocijas darba vadītāju kvalifikācijai, promocijas padomes sastāva veidošanai).

Jauns finansēšanas modelis

Par konceptuālo ziņojumu "Par augstākās izglītības institucionālo finansēšanu" Ministru kabineta rīkojums Nr. 502, 18.06. 2024.

1

2

3

4

Akadēmiskās doktora studiju programmas promocijas darba vadītāju un promocijas padomes locekļu kvalifikācijas pamatprasības un pamatprasības promocijas padomes izveidei Ministru kabineta noteikumi Nr. 804, 22.12.2025.

Jauns akadēmiskās karjeras ietvars

Par konceptuālo ziņojumu "Par jauna akadēmiskās karjeras ietvara ieviešanu Latvijā" Ministru kabineta rīkojums Nr.780, 27.11.2025.

Izaicinājumi un iespējas

Sistēmas īpatnības un izaicinājumi

Nevienmērīga prakses kvalitāte starp jomām un institūcijām;

Vadītāju slodze un motivācijas mehānismi (laiks vadīšanai, atalgojuma/novērtējuma sasaistes);

Doktoranta pētniecību kavējošie faktori: laika plānošana, finansējums, darba slodze, mobilitāte.

Strukturētas doktorantūras nostiprināšana

Doktorantūras skolu loma: studiju kursi, kopienas veidošana, vienoti kvalitātes standarti,

Regulāra doktorantu darba novērtēšana un rekomendācijas tā pilnveidei (ne tikai kontrole).

 Galvenais izaicinājums: Vadītājs visbiežāk ir izcils pētnieks, bet bez pietiekamām prasmēm mentoringā, pedagoģijā, konfliktu vadībā un projektu/risku vadībā.

Latvijas konteksts: kur esam un kas mainās

Aspekts	Prakse Latvijā līdz reformām	Jaunais modelis
Statuss	Students	Students/darbinieks (jaunais pētnieks)
Programmas struktūra	30% teorētiskie kursi, 70% promocijas darba izstrāde un promocijas eksāmeni	20% teorētiskie kursi, 80% promocijas darba izstrāde (projekts)
Vadīšana	Visbiežāk viens vadītājs	Vismaz 2 vadītāji/ Vadītāju komanda
Ilgums no imatrikulācijas līdz aizstāvēšanai (mediāna)	6 gadi (LU, 2024)	Mērķis: 3-4 gadi (fokusēti)
Mobilitāte	Individuāli plānota	Integrēta programmā (obligāta/veicināta)
Kopīgā doktorantūra (cotutelle)	Individuāli plānota (bez dubultā diploma iegūšanas)	Plānota, līgumattiecības starp augstskolām, divi vadītāji, kopīga promocijas padome (dubultais diploms)
Grāds	Pastāvīgā promocijas padome augstskolā	Promocijas padome augstskolā ar elastīgu tās sastāva veidošanu

Zinātniskā vadītāja kompetenču komplekts

Pētniecības vadība

Projekta dizains, metodoloģija, kvalitātes kritēriji, risku vadība

Mentoringu un mācīšana

Motivēšana, atgriezeniskā saite, prasmju attīstības plāns

Pētniecības integritāte

Autorība, dati, ētiskās dilemmas, Atvērtā zinātne

Komunikācija

Sarunu vadība, robežas, mediācija, konfliktu risināšana

Karjeras atbalsts

Publikācijas/konferences, partnerības, industrija, tīklošana

Iekļaujoša vide

Labbūtība, vienlīdzība, starptautisko doktorantu atbalsts

Administrēšana

Novērtēšanas posmi, dokumentācija, slodžu plānošana

Turpmākie soļi

Aktīvi iesaistīties izglītības politikas veidošanā - priekšlikumu sniegšanā, komentējot, iebilstot un atbalstot politikas veidotājus;

Augstskolu iekšējo ar doktorantūru saistītu jaunu procesu izstrāde;

Augstskolu sadarbība un pieredzes apmaiņa.

**Strauju pārmaiņu laikā nākotne pieder
tiem, kuri turpina mācīties. Savukārt tie,
kuri sevi uzskata par visu apguvušiem, ir
lieliski sagatavoti pasaulei, kuras vairs
nav.**

Ēriks Hofers (*Eric Hoffer*)